

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี พ.ศ. 2558 ประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community-ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และประชาคม สังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) โดยประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วม การเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการ การเคลื่อนย้าย การลงทุนและเงินลงทุนที่เสรี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ โดยเฉพาะ “ประชาคม อาเซียน (ASEAN Community) กับผลกระทบต่อภาคการเกษตรของไทย” (วิระศักดิ์ สมยานะ, 2558)

ปัจจุบันความเข้มแข็งของภาคการเกษตรเป็นเป้าหมายที่พึงปรารถนา โดยเฉพาะการสร้าง ความมั่นคงในอาชีพและรายได้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร “สมรรถนะและขีดความสามารถของภาคเกษตรในอนาคต” และ “การพัฒนาเกษตรกรในศตวรรษที่ 21” เป็นการเตรียมความพร้อมของเกษตรกร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงให้ก้าวทันต่อกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุน และการแข่งขันของประเทศอย่างยั่งยืน (อภิรดี ยิ้มละมัย, 2555)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ได้เกิดขึ้นและ ดำเนินการในรูปแบบเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ข้อตกลง เขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area) และ ข้อตกลงยอมรับร่วมกัน (MRAs) เพียงแต่ยังไม่สมบูรณ์แบบ สิ่งที่เป็นผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) จะมากระทบต่อภาคการเกษตร โดยเฉพาะการเคลื่อนย้าย แรงงานภาคการเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ของแรงงานภาคการเกษตรของประเทศไทยนั้น จะกระทบ จากหลากหลายมิติ ทั้งสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ ไทย และ สิ่งแวดล้อมภายนอก จากอาเซียนและเศรษฐกิจโลก ทั้งผลกระทบทางตรงและทางอ้อม แต่สิ่งที่มีผลกระทบเร็วและ มากที่สุด คือ สิ่งที่มาจากสิ่งแวดล้อมภายใน และเมื่อมองภายในสู่ภายนอก กล่าวคือ เกษตรกรภาคการเกษตรไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมกึ่งผู้สูงวัย การเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจจะเร่งรัดให้คนหนุ่มสาวในภาคเกษตรกรรมออกนอกภาค

การเกษตรมากขึ้น และฐานอายุเกษตรกรดั้งเดิมก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เหตุข้างต้นจะทำให้ประสิทธิภาพการผลิต ภาคการเกษตรของไทยลดต่ำลง ทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และ ต้นทุนสินค้าเกษตรที่สูงขึ้น สินค้าเกษตรไทยจะเสียความสามารถการแข่งขันในเวทีอาเซียนและเวทีตลาดโลก เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น ทั้งที่สังเกตเห็นและไม่สามารถสังเกตเห็นเกิดขึ้นโดยส่งผลกระทบหรือค่อย ๆ ส่งผลกระทบ ทั้งทางด้านสร้างผลประโยชน์หรือทำให้เสียผลประโยชน์ต่าง ๆ นี้จะเกิดขึ้นใน “เชิงพลวัต” (Dynamic) (ยุทธนา วลีเกียรติคุณ, 2555)

ภาคการเกษตรในช่วงที่ผ่านมา มีการปรับตัวที่ค่อนข้างช้าเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะที่โลกปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่อาศัยฐานความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำกว่าประเทศคู่แข่ง โดยพืชเกษตรหลักไม่สามารถแข่งขันได้ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ขาดการอนุรักษ์ พื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะที่ดินและทรัพยากรน้ำ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของฐานการผลิตและเป็นปัญหาต่อเนื่อง ด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว อีกทั้งสถาบันเกษตรกรยังขาดความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและภาคการ เกษตรโดยรวม ดังนั้น เพื่อให้ประเทศมีรากฐานการผลิตที่แข็งแกร่ง มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกและการกระจายผลสู่ภาคการเกษตรได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งมีสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ควรมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้ (อัมพร มาแสวง, 2555)

1) เพิ่มขีดความสามารถ ทักษะของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ให้มีขีดความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ ได้สามารถตัดสินใจและวางแผนการผลิตเชื่อมโยงกับการตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ มีการใช้ระบบข้อมูลข่าวสาร ด้านการผลิต ราคาสินค้า และการตลาด รวมทั้งการแปรรูป สินค้าและการตลาด

2) ผลิตและพัฒนาบุคลากรในภาคการผลิตที่แท้จริง เพื่อให้ทันกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตและตลาด แรงงาน โดยพัฒนากลไกและสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันฝึกอบรม สถาบันเฉพาะทาง และสถานประกอบการในภาคการผลิตต่าง ๆ

3) สร้างมูลค่าเพิ่มของวัตถุดิบการเกษตร โดยส่งเสริมการแปรรูปผลผลิต การเกษตร การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบงานวิจัยและบุคลากรวิจัยทางการเกษตรและ เกษตรแปรรูป พร้อมทั้งสนับสนุนการผลิตเครื่องมือและ เครื่องจักรกลทางการเกษตรที่ช่วยเพิ่ม

ประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุนการผลิตและยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของ สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ ให้ตรงกับความต้องการของตลาด ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ

4) เร่งรัดการพัฒนาการแปรรูปสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมเกษตรในรูปอาหารและไม่ใช่อาหารที่มีศักยภาพในการขยายสัดส่วนการตลาดและการส่งออก โดยนำเอาเทคโนโลยี ผลการวิจัยและพัฒนาไปใช้ในเชิงพาณิชย์ เพื่อการเพิ่มมูลค่าของปัจจัยและกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อการส่งออกอย่างต่อเนื่อง

5) เพิ่มปริมาณสินเชื่อให้แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร และผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการประกอบอาชีพและดำเนินธุรกิจอย่างเพียงพอตามความจำเป็น รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายสินเชื่อให้เชื่อมโยงกับสถาบัน เกษตรกรและกลุ่มผู้ประกอบการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจัยสำคัญของการพัฒนา อุตสาหกรรมการผลิตก็คือด้านกำลังคน หรือกำลังแรงงาน ทั้งคุณภาพและปริมาณ ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตของประเทศไทย จำเป็นที่จะต้องก้าวเข้าสู่การพัฒนาที่เป็นแรงงานใช้ฝีมือ หรือมุ่งเน้นการพัฒนาแรงงานให้มีความรู้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความเชี่ยวชาญ หรือความชำนาญเฉพาะทางเป็นสำคัญ การพัฒนาขีดความสามารถในอนาคต ควรจะต้องมุ่งเน้นให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลง ก้าวทันต่อกระแสการพัฒนาของเศรษฐกิจ การลงทุน และการแข่งขันของประเทศได้ ดังนั้น รูปแบบของการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร หรือเกษตรกรในอนาคต โดยเฉพาะแรงงานภาคการเกษตรของไทยยังมีโอกาส โดยเฉพาะเรื่องที่มีงานวิจัยรองรับ ซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ต้องเร่งกำหนดความชัดเจนในการสร้างนักวิจัย และงานวิจัย ด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการแข่งขันให้ทัดเทียมประเทศในกลุ่มอาเซียนต่อไป การพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานการผลิต การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าทางการเกษตร และการอำนวยความสะดวกทางการค้า ให้ผู้ประกอบการจะทำให้ประเทศไทยมีความแข็งแกร่ง มากขึ้น ในขณะเดียวกันสิ่งสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยและสมาชิกอาเซียนสามารถร่วมกันผลักดันการรวมตัวกันของ ประเทศสมาชิกอาเซียนให้กลายเป็นประชาคมอาเซียนได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ คือ ประชาชนในประเทศอาเซียนจำเป็น ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด (Mind Set) จากการเป็นคนในชาติมาเป็นคนอาเซียน เปลี่ยนจากการเป็นคู่แข่งมาเป็นพันธมิตร เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านการผลิตยกระดับ คุณภาพของสินค้าเกษตรให้ตรงตามมาตรฐานสากลและ ความต้องการของตลาด เพื่อสามารถส่งออกไปยังตลาดทั่วโลก ซึ่งในที่สุดย่อมจะส่งผลต่อเนื่องย้อนกลับมายัง

ภาคการเกษตรไทย ผู้ประกอบการไทย ผู้บริโภค และเกษตรกรไทย ให้มีรายได้และความ เป็นอยู่ที่ดีต่อไป

อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศไทยมานานนับ ศตวรรษและไม่ว่าประเทศไทยจะประสบวิกฤตใด ๆ ภาคการเกษตรในประเทศไทยได้ช่วย สร้างโอกาสให้ประเทศไทยอยู่รอดและสามารถฝ่าวิกฤตทางเศรษฐกิจได้ แต่จากปัญหา ประชากรภาคการเกษตรในประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุนั้นและไม่มีคนรุ่นใหม่ ก้าวเข้ามาทดแทนเท่าที่ควร หน่วยงานภาครัฐไม่ได้คำนึงถึงปัญหาดังกล่าวได้พยายาม หาวิธีการพัฒนาเกษตรกรให้มีคุณภาพโดยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิต อย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะเป็นการบรรลุ พันธกิจของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ในเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ให้สามารถประกอบอาชีพได้ สอดคล้องกับแนวโน้มการจ้างงานและ เตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ควบคู่ไปกับเรียนรู้เพื่อรองรับการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ หากเกษตรกรไม่สามารถพร้อมรับการ เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอีกในไม่กี่ปีข้างหน้า เกษตรกรก็จะไม่สามารถคาดหวังต่อไป ได้ว่าตนเองจะประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพการเกษตรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหาก เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ซ้ำเติมอีก ดังนั้น ความเข้มแข็งของภาคการเกษตรจึงเป็นเป้าหมายที่พึง ประารถนาโดยเฉพาะการสร้างความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ให้แก่เกษตรกรเพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชน เกษตรกรรุ่นใหม่และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่อาชีพการเกษตร เพราะหากประเทศไทย สามารถพัฒนาเกษตรกรให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ย่อมทำให้เกษตรกรเป็นคนที่มีความรู้และมี จิตความสามารถซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยมีความมั่นคงและยืนบนเวทีโลกได้อย่าง สง่างาม ดังคำกล่าวของ แจ็ค เวลช์ ที่ว่า “สร้างงานให้เลิศ สร้างคนให้สุดยอด (Create Excellent Works, Build Excellent People)” (กัญจน์นิกร์ กำเนิดเพชร, 2555)

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติจึงได้จัดทำ “นโยบายและยุทธศาสตร์ การวิจัยของชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2555-2559) โดยมีวิสัยทัศน์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) คือ “ประเทศไทยมีโครงการและใช้งานวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน” โดยมีการ กำหนดพันธกิจการวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) คือ “พัฒนาศักยภาพและจิตความสามารถใน การวิจัยของประเทศให้สูงขึ้นและสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่า สามารถประยุกต์และพัฒนาวิทยาการ ที่เหมาะสมและแพร่หลาย รวมทั้งให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิด ประโยชน์เชิงวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม” โดยเฉพาะ ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 2

การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีเป้าประสงค์การวิจัย คือการสร้างเสริมองค์ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานสู่การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ป่าไม้และประมง รวมทั้งการพัฒนาและจัดการองค์ความรู้และปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน โดยมีกลยุทธ์ลำดับที่ 1 ที่สำคัญมาก คือ **การสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรไทย** ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ภายใต้อาณัติการวิจัยที่ 1.1 ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและนำไปสู่การแข่งขันและการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว (รวมถึงข้าวพื้นเมือง) ยางพารา ข้าวโพด ปาล์มน้ำมัน อ้อย มันสำปะหลัง พืชผัก ผลไม้และไม้ดอกไม้ประดับ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2558) สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมการเกษตร (พ.ศ.2556-2559) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านเกษตรและสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร และภาคเกษตรกรรมรวมถึงการบูรณาการส่งเสริมภาคการเกษตรเชิงพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริมการเกษตร ให้ได้อย่างยั่งยืน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2558) ภายใต้อาณัติการเข้าร่วมในประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ประเทศไทยได้กำหนดให้ยุทธศาสตร์ประเทศ (Country Strategy) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ซึ่งให้ความสำคัญด้านนี้มาก ๆ กับการซึ่งไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่จะอย่างไรที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อหลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (Growth & Competitiveness) ให้ได้และมีวิธีการอย่างไร รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายดังกล่าวคือ นโยบายการส่งเสริมบทบาทและการใช้โอกาสในประชาคมอาเซียนให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบโต้การวิจัยในด้านนี้ และหากมองถึงความยั่งยืนบนฐานการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง อาจปฏิเสธไม่ได้ว่า บริบทของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหัวใจของการพัฒนา

หากมองถึงนโยบายการวิจัยที่ต้องลงสู่ชุมชนท้องถิ่นภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรนั้น จังหวัดเชียงใหม่ถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพด้านการเกษตรในระดับต้น ๆ ของประเทศไทย ผลของการเปิดอาเซียนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานภาคเกษตรในเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านของไทย คือไปเชียงใหม่ยังจะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเมื่อมีการเชื่อมโยง North-South Corridor จากทางตอนใต้ของจีน รวมถึง East-West Corridor จากสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งเชื่อมต่อกันทางถนน และรถไฟความเร็วสูง นอกจากนั้นเชียงใหม่ยังเป็น

ศูนย์กลางทางการบิน ในอนุภูมิภาคด้วย การขยายตัวของจังหวัดเชียงใหม่เองที่มีการสร้างเครือข่าย สาธารณูปโภค เช่น ถนนวงแหวน และศูนย์กลางการประชุมนานาชาติเชียงใหม่ จึงมีความพร้อม ในการพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้สูง การกระจายตัวของ เศรษฐกิจภาคเกษตรจะเกิดประสิทธิภาพในทุก ๆ ด้าน

ด้วยเหตุนี้ คณะนักวิจัยจึง ได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ และทิศทางการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต่อเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ต่อ การปรับตัวในอาเซียน โดยจัดทำเป็นโครงการก่อนการวิจัยจริง (Pre-research) เป็นการประชุมเชิง ปฏิบัติการเพื่อทบทวนแผนกลยุทธ์ท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ด้านเศรษฐกิจเกษตร วิเคราะห์ สถานการณ์การแข่งขันในอาเซียนต่อภาคเกษตร ปัญหา และอุปสรรค เพื่อให้ได้โจทย์วิจัย ซึ่ง การทำ Pre-research ครั้งนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2558 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่ ภายในงานมีหน่วยงานเข้าร่วมมากกว่า 40 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ และชุมชน เกษตร รวมถึงท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งการวิจัยครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญเรื่องของแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช และ รศ.ดร.เสรี วงศ์พิศ (อธิการบดี สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน) โดยความกรุณาจาก ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยนี้ ร่วมกับ ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ (คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และ ศ.ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และผู้แทนจากหน่วยงานภาคเกษตรและเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่สำคัญคือ กรมส่งเสริม การเกษตร เกษตรอำเภอ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รวมถึงกรมพัฒนาชุมชนจังหวัด เชียงใหม่ ทำให้การประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรของท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพ การแข่งขันในอาเซียน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเกษตรกรที่ต้องพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน การตลาดในระดับอาเซียน เช่น การนำข้าวในประเทศไทยไปแข่งขันกับข้าวของประเทศเวียดนาม เป็นต้น ปัญหาด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ใน ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงาน ท้องถิ่นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมการพัฒนาภาคเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่อย่างมี ประสิทธิภาพ เน้นทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างแท้จริงทำให้การประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถสรุป ปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสิ้น 11 ด้าน จากทิศทางของ การเปิดอาเซียน ได้แก่

1) ปัญหาด้านประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน โดยเฉพาะสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ข้าวและลำไย เพื่อการส่งออกสู่อาเซียน เป็นต้น

2) ปัญหาด้านการตลาดสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเกษตรกรที่ต้องพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันการตลาดในระดับอาเซียน เช่น การนำข้าวในประเทศไทยไปแข่งขันกับข้าวของประเทศเวียดนาม เป็นต้น

3) ปัญหาด้านการตรวจสอบและพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน โดยเฉพาะระบบการตรวจสอบที่ต้องโปร่งใสและชัดเจน ได้มาตรฐานในระบบอาเซียนหรือระดับโลก เพราะจะทำให้สินค้าเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่เป็นที่ยอมรับและเข้าตลาดอาเซียนได้อย่างเต็มภาคภูมิ

4) ปัญหาด้านการส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ในประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมการพัฒนาภาคเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างแท้จริง

5) ปัญหาด้านการบริหารกลุ่มธุรกิจเกษตรในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเฉพาะธุรกิจแปรรูปพืชผลทางเกษตรที่ต้องพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนหรือกลุ่ม OTOP และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่พร้อมและสามารถแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

6) ปัญหาด้านการพัฒนาและต่อยอดสินค้าเกษตรในชุมชนสู่ระบบอาหารปลอดภัยภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเฉพาะความตระหนักทางความคิด ตระหนักถึงผลกระทบของสารเคมีและความไม่ปลอดภัยของอาหารในปัจจุบัน ซึ่งหากแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ได้จะทำให้สินค้าเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่เป็นที่ยอมรับและต้องการบริโภคของอาเซียนมากขึ้น

7) ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน โดยเฉพาะความตระหนักทางความคิด และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่จะแข่งขันในอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) ปัญหาด้านการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตั้งแต่การวางแผนระบบการผลิต การตลาด

การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า และการเก็บรักษา ที่ต้องพัฒนาสร้างสรรค์และเป็นไปตามบริบทของพื้นที่อย่างเหมาะสมและต้องแข่งขันในอาเซียนได้

9) ปัญหาด้านการต่อยอดการวิจัยภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

10) ปัญหาด้านการจัดการความรู้ภาคเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล จนถึงการวิเคราะห์องค์ความรู้ทางการเกษตรที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ ควรแก่การต่อยอดการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรให้มากขึ้น

11) ปัญหาด้านการวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเฉพาะการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน สู่การวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของชุดโครงการวิจัย

ชุดโครงการจึงอาศัยความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของคณิตศาสตร์และสถิติของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในการประเมินมูลค่าเพิ่มในโครงการดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการที่มีชื่อว่า “การวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Analysis the value added of Research and developing the agricultural potentiality of Chiang Mai community in ASEAN economic community)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อนำไปใช้กับการพัฒนาศักยภาพของโครงการต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้ง 9 ประเด็น ได้แก่

1) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน

2) เพื่อพัฒนาการตลาดสินค้าเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน

3) เพื่อตรวจสอบและพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน

4) เพื่อส่งเสริมภาคการเกษตรขององค์กรภาครัฐในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมอาเซียน

5) เพื่อพัฒนากลุ่มธุรกิจเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

6) เพื่อพัฒนาและต่อยอดสินค้าเกษตรในชุมชนสู่ระบบอาหารปลอดภัย ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

7) เพื่อส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียน

8) เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

9) เพื่อต่อยอดงานวิจัยภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยมีขอบเขตการวิจัยเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปี โดยเป็นการวิเคราะห์มูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีศักยภาพการแข่งขันในอาเซียนอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ในการขยายผลต้นแบบการพัฒนาภาคเศรษฐกิจการเกษตรในระดับภูมิภาคต่อไป

โดยงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการศึกษาปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น รวมถึงการศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มการวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการเพิ่มมูลค่าการวิจัยและพัฒนาภาคการเกษตรของชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ในเขตพื้นที่ 25 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสิ้น 200 ชุมชน โครงการวิจัยครั้งนี้ อาศัยวิธีการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสะท้อนปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ให้สามารถแข่งขันได้ในอาเซียน (AEC) จนได้ต้นแบบการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน ด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 ชุมชน เพื่อขยายผลไปสู่โครงการปีที่ 2 (พ.ศ. 2561) ใช้ระยะเวลา 12 เดือน ให้ได้ต้นแบบการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน

จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 ชุมชน และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนาและประสิทธิภาพสูงสุดจึงต่อยอดไปสู่โครงการปีที่ 3 (พ.ศ. 2562) ใช้ระยะเวลา 12 เดือน โดยการขยายผลอีกจำนวน 50 ชุมชน จากนั้นจึงสามารถเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน ในภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกับประเมินมูลค่าเพิ่มของโครงการในการเพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ผู้การแข่งขันใน AEC อันจะนำไปสู่การขยายผลสู่นโยบายระดับจังหวัดเพื่อกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เป้าหมาย 100 ชุมชน ต่อไป

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.4.1 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) จากอำเภอต่าง ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการ ทั้งหมด 25 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 ชุมชน ที่มีศักยภาพด้านมูลค่าเพิ่มและพัฒนา ศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชนเมื่อเปรียบเทียบกับประจวบคณาจารย์

1.4.2 ข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่ 25 อำเภอ 20 ชุมชน ทั่วจังหวัดเชียงใหม่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพชุมชนเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยและพัฒนา ศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ใน ประเด็นมูลค่าเพิ่มของการวิจัยและพัฒนา ศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน ให้มีศักยภาพ การแข่งขันในอาเซียนอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเสนอ ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

3) ชนิดเครื่องมือการประเมิน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ดังนี้

- 3.1) แบบฟอร์มแสดงความประสงค์เข้าร่วมโครงการ (ภาคผนวก ข)
- 3.2) แบบฟอร์มเพื่อประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ (ภาคผนวก ค)
- 3.3) แบบฟอร์มวิเคราะห์และประเมินผลของผลผลิต (ภาคผนวก ง)

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน และ มูลค่าเพิ่มของการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้ง 9 ประเด็น เพื่อให้สามารถนำไปสู่แนวทางการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

1.6 นิยามศัพท์

ชุมชน (Community) หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณใดที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ในฐานะเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน โดยมีการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ชุมชนเกษตร (Agricultural Community) หมายถึง ชุมชนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงชีพเป็นเกษตรกร

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในด้านการค้าเสรี การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดำเนินการควบคู่ไปกับ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN political-security community: APSC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN socio-cultural community: ASCC) ซึ่งเป็นสามส่วนหลักของประชาคมอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Competition) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในด้านการค้าเสรี การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

การพัฒนา (Development) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งการพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการพัฒนา หมายถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อย

การพัฒนาศักยภาพ (Potential Development) หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน หรือ การนำเอาพลังหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวตน หรือของชุมชนไปพัฒนาให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ได้ ซึ่งถ้ามีการพัฒนาให้ดีและนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศได้

มูลค่าเพิ่ม (Value Added) หมายถึง มูลค่าเพิ่มของชุดโครงการ “การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” อธิบายด้วยจำนวนของแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิจัย ทั้ง 12 ด้าน จากนั้นชุมชนแต่ละแห่งจะได้นำเอาแนวทางเหล่านั้นไปใช้กับชุมชนจนเกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้นในชุมชนจนสามารถขยายผลของโครงการและถูกประเมินออกมาเป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้นของโครงการวิจัย

ภาคการเกษตร (Agriculture) หมายถึง การเพาะปลูกพืชต่างๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์และการประมง รวมไปถึงการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน และทุน โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตจากทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งเรียกว่าผลผลิตทางการเกษตร บางครั้งยังรวมไปถึงวิธีการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การทำงานเพื่อควบคุมธรรมชาติในอันที่จะผลิตพืชและสัตว์ให้ได้ตามความต้องการของมนุษย์ โดยอาศัยการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์เป็นพื้นฐาน มีมนุษย์เป็นผู้ควบคุมดำเนินการอย่างมีระบบแบบแผน มีการวางแผนปฏิบัติงานล่วงหน้า